

Сайко Наталія

доктор педагогічних наук, професор

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

Бацман Ольга

кандидат педагогічних наук

Полтавський інститут економіки і права

Університет «Україна»

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціальна робота – це той вид професійної діяльності, який завжди реагує на зміну соціальних умов функціонування людини та суспільства в цілому. З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України, кардинально змінилися умови життя кожної людини, що призвело до появи нових акцентів в організації соціальної роботи та професійній підготовці соціальних працівників. Зараз можна констатувати збільшення відсотку таких категорій населення, поява яких зумовлена війною, це внутрішньо переміщені особи (ВПО); особи (діти і дорослі), які постраждали від психотравмуючих ситуацій; особи, які були у полоні; ветерани; військові; особи з набутою інвалідністю; особи, які живуть під постійним страхом смерті та інші. Тому зараз особливо є важливим переглянути, удосконалити зміст професійної підготовки майбутніх соціальних працівників відповідно вимог часу, актуалізувати необхідні компетентності та додати нові.

Для вирішення поставленого завдання доцільним є визначення наукових та нормативно-правових орієнтирів зазначеного процесу. Освітній процес у закладах вищої освіти базується на таких основних компонентах, як зміст навчання, викладацька діяльність педагогів, самостійна навчальна діяльність

здобувачів вищої освіти. Основними ознаками освітнього процесу у вищій школі учені називають такі: наука вивчається в її розвитку; єдність наукового пізнання та процесу навчання; висока активність самостійної пізнавальної діяльності та науково-дослідної роботи; відповідність змісту освіти вимогами і запитам суспільства¹.

Основними функціями освітнього процесу є навчальна, що передбачає формування системи загальнотеоретичних і професійних знань, перетворення їх у власне надбання і відображення у своїй професійній діяльності та поведінці; виховна полягає у формуванні спрямованості світогляду, переконань і цінностей майбутніх фахівців та надання їх професійній діяльності ціннісно-сміслової цілісності; розвивальна – забезпечення розвитку особистісної сфери майбутнього фахівця, сприяння становленню «висококультурної особистості» та спонукання до ефективної діяльності².

Науковець Н. Коломінський³ основними функціями процесу професійної підготовки вважає:

- пізнавальну (забезпечення відповідного рівня професійних знань, умінь, навичок, компетенцій, наукового і культурного світогляду);
- ціннісно-орієнтаційну (формування професійних ставлень, цілей, смислів, операцій);
- розвивальну (креативну): професійний розвиток, задоволення духовних потреб особистості;
- мотиваційну (стимулювальну): стимулювання, формування, підтримка мотивації до особистісного розвитку, самореалізації через професію;

¹ Доценко С., Собченко Т. Оптимізація освітнього процесу закладів вищої освіти України засобами штучного інтелекту. 2024.

² Власюк О. П. (2011). До проблеми професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів. Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки, 1.

³ Коломінський Н. Л. (2004). Соціально-психологічні проблеми підготовки фахівців до професійної діяльності. Наука і освіта (вип. , с.14 –16).

- морально-виховну (виховання моральних якостей, що відповідають вимогам суспільства і професійним особливостям професії).

С. Кубицький⁴ результатом професійної підготовки розглядає професійну готовність, яку розуміє як спрямованість особистості, що включає потреби, погляди, переконання, ставлення, мотиви, почуття, волюві, інтелектуальні якості, знання, уміння, установки на певну поведінку у надзвичайних умовах.

Результатом професійної підготовки є професійна компетентність, яку О. Кокун⁵ визначає як сукупність професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності. Основними складовими професійної компетентності є соціально-правова компетентність (знання та вміння у сфері взаємодії з соціальними інститутами та людьми, володіння навичками професійного спілкування та поведінки), спеціальна компетентність (готовність до самостійного здійснення конкретних видів діяльності, здатність розв'язувати типові професійні завдання та оцінювати їх результати, здатність до самостійного набуття знань та вмінь); особистісна компетентність (здатність до постійного розвитку та вдосконалення); екстремальна професійна компетентність (здатність діяти в умовах, що раптово ускладнилися, при аваріях, порушеннях технологічних процесів).

Н. Заверико, Ю. Мацкевич⁶ визначають професійну компетентність як готовність суб'єкта певного виду діяльності до успішного виконання функцій, визначених відповідними професійними стандартами.

⁴ Кубицький С. О. (2001). Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Київ.

⁵ Кокун О. М. (2012). Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ: Інформ.-аналіт. Агенство.

⁶ Заверико Н. В., Мацкевич Ю. Р. (2015). Формування професійної компетентності соціальних педагогів засобами студентського кіноклубу. Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: НОПУ.

Нормативно-правовим підґрунтям змісту вищої освіти соціального працівника є Закон України «Про освіту»⁷, «Про вищу освіту»⁸, професійний стандарт вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота, професійний стандарт соціального працівника⁹ та представлений у змісті освітньо-професійної програми з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) та другим (магістерським) рівнями вищої освіти.

Аналізуючи освітньо-професійні програми підготовки соціальних працівників у закладах вищої освіти, можемо виділити різну їх орієнтованість: у низці програм підсилено психологічний компонент (Державний університет «Одеська політехніка», Одеський національний економічний університет та ін.), або спостерігається орієнтація на соціально-педагогічну сферу (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Академія праці і соціальних відносин, Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка та інш.), деякі програми сфокусовані на інклюзії та роботі з особами з інвалідністю (Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна» та інш.).

Враховуючи Постанову КМУ «Про внесення змін до переліку галузей знань спеціальностей» від 30 серпня 2024 року, відповідно якої спеціальність 231 Соціальна робота трансформується у спеціальність 110 Соціальна робота і консультування та змінюється галузь – «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення», варто зробити акцент у підготовці майбутніх соціальних працівників на таких компонентах професійної готовності, які дозволять вирішувати професійні завдання у сучасних умовах.

⁷ Закон України «Про освіту» (2017) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁸ Закон України «Про вищу освіту» (2016) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20160101#Text>

⁹ Професійний стандарт «Соціальний працівник», 2019 <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/75-1049.pdf>

Першим компонентом можна назвати інформаційну готовність соціальних працівників до фахової діяльності в умовах війни, що передбачає сформованість системи теоретичних знань з таких питань: завдання соціального працівника в умовах війни; види соціальних послуг та специфіка їх реалізації в умовах війни; соціальна робота з військовими та ветеранами; соціальна робота з особами, які пережили психотравмувальні ситуації; соціальна робота з дорослими і дітьми, які пережили насильство; екстремальні ситуації у роботі соціального працівника та поведінка в них; методи подолання бойового стресу, постравматичного стресового розладу; методи соціальної адаптації, інтеграції ветеранів; особливості організації волонтерської діяльності; система соціального захисту осіб постраждалих від війни; психологічний та фізичний захист від різного роду загроз; перша домедична допомога.

Другий компонент – психологічна готовність – включає формування таких компетентностей, які допоможуть соціальному працівникові стати більш стійким і захищеним у професійній сфері. Перш за все, це формування професійної свідомості, професійної придатності, індивідуального професійного стилю, професійної спрямованості, професійного потенціалу, професійної активності, професійної автономності.

Професійна свідомість передбачає усвідомлення майбутніми соціальними працівниками значення та можливостей такої професії, як соціальний працівник, основні суспільні функції даного фахівця в сучасних умовах. Саме свідоме ставлення до майбутньої професійної діяльності залежить від наявності професійної мети та планів щодо її реалізації. Тому з першого курсу студентам потрібно допомогти у визначенні своїх професійних цілей, які можуть бути близькими або віддаленими, постійними чи змінними, зорієнтованими на особистісне зростання, покращення власної матеріальної ситуації, добробуту, тощо. Наявність цілей передбачає відповідь на запитання: «Чому я навчаюсь?», «Що я хочу у майбутньому?», це свідчить про сформованість або початок

формування активної життєвої, а потім і професійної позиції майбутнього соціального працівника. Після визначення особистісно-професійних цілей, доцільно перейти до складання програми реалізації намічених перспектив у відповідності до вимог майбутньої професійної діяльності. Завдання викладачів у цьому процесі полягає в ознайомленні з можливостями освітнього процесу, для створення індивідуальної програми розвитку студента.

Професійна придатність до професійної діяльності передбачає наявність у студентів фізичного, психічного, соціального здоров'я, високого рівня розвитку мовних здібностей, здатності витримувати дії сильних подразників, сформованість таких особистісних якостей, як врівноваженість, толерантність, стійкість, комунікабельність, тактовність, спостережливість, уважність, тощо. Головним у формуванні професійної придатності майбутніх соціальних працівників є розуміння кожним студентом, що робота над собою, формування професійної придатності є обов'язковим компонентом освітнього процесу, що з професійною придатністю людина не народжується, а її потрібно формувати з першого року навчання.

Майбутніх соціальних працівників також необхідно спрямовувати на вироблення індивідуального професійного стилю, що являє собою поєднання індивідуальних рис особистості, її можливостей, розуміння змісту, ролі, функцій професійної діяльності та власних професійних уподобань. Сформованість індивідуального професійного стилю впливає на професійну позицію, соціальний статус фахівця. Це передбачає уміння майбутніх соціальних працівників організовувати своє професійне та особистісне життя за своїм задумом, відповідно до своїх інтересів, здібностей, прагнень. Для формування індивідуального професійного стилю потрібно визначити сильні сторони кожного студента (інтереси, цілі, здібності, прагнення, хобі тощо) та створити відповідні умови для розкриття, розвитку, професійного зростання. Це передбачає активне ознайомлення майбутніх соціальних працівників з роботою практиків соціальної роботи, змістом діяльності різних соціальних установ

державного і недержавного підпорядкування. Кожен студент має обрати такий напрям, стиль професійної діяльності, який найбільше відповідає його здібностям, уподобанням, інтересам. Наприклад, деякі студенти обирають реабілітаційний напрям соціальної роботи, інші – дозвіллевий або профілактичний і т.д.

Професійна спрямованість включає професійні якості, психічні процеси, соціальну, духовну та моральну зрілість. Перш за все, слід орієнтувати майбутніх фахівців на міжособистісне спілкування в системі «людина-людина», що передбачає розвиток комунікативних та емпатійних здібностей, формування позиції суб'єкта у професійному спілкуванні.

Поняття професійного потенціалу ґрунтується, насамперед, на біологічних ресурсах індивіда, стані його здоров'я, його вміннях, навичках, а також прагненні до вдосконалення світогляду та збільшення можливостей у професійній діяльності. Студент має розуміти, що біологічні ресурси можна покращувати різними методами, наприклад, заняття спортом, різними видами мистецтв, дотримуватися режиму дня, раціонально розподіляти час протягом доби, якісне харчування тощо.

Також варто зазначити про позитивний вплив хобі на психоемоційний стан, розвантаження, поновлення фізичних, духовних сил особистості. Тому викладацька діяльність має зосереджуватися не лише на формуванні системи науково-практичних знань, а і на виявленні, створенні спеціальних умов для прояву власних уподобань кожного студента. Задля цього потрібно якомога більше включати студентів в різні види неформальної освіти, активно залучати до практичної соціальної роботи, тобто сприяти професійній активності. У свою чергу, це передбачає готовність приймати рішення, організовувати, впливати, координувати, підтримувати власну діяльність із здобуття нових знань та перетворення їх у свій професійний досвід.

Професійна автономність як результат сформованості перелічених

компонентів передбачає виокремлення себе як професіонала з ряду інших фахівців, збереження самостійності думок, принципів, поглядів. Студенти мають розуміти, що робота над професійною автономністю, яка розпочинається з першого року навчання, передбачає набуття впевненості у власних знаннях, уміннях, самостійності у судженнях, збереження власної індивідуальності, а також подолання страху і залежності від зовнішньої оцінки, позбавлення нав'язливих цілей, педагогічних стереотипів та орієнтація на позитив у житті, вироблення індивідуальної траєкторії особистого та професійного життя. Задачу вироблення своєї індивідуальної траєкторії повинна вирішувати кожна людина незалежно від вимог суспільства та відсотку допомоги у цьому процесі зі сторони інших людей¹⁰.

Наступним компонентом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах війни є методична готовність. Це включає ознайомлення та практичне опанування методиками, технологіями, методами, які можна застосувати для вирішення завдань соціальної роботи з урахуванням умов війни, наприклад, технології роботи з дітьми, які повернулися з території ворога; з військовими, цивільними, які були у в'язницях та пережили тортури; методика створення благополуччя дітей та дорослих; стабілізація психоемоційного стану; оволодіння такими методами, як створення ситуації успіху, радісної психоемоційна атмосфера, застосування, здоров'язберігаючих технологій, формування безпечного простору.

До методичної готовності ми відносимо знання діагностичних методик, які дають змогу визначити глибину порушення процесів соціального функціонування. Це можуть бути діагностичні методики, що спрямовані на визначення ступеню задоволеності життям, наскільки людина почуває себе щасливою та відчуває повноту життя, наприклад, анкета «Наскільки безпечне середовище, в якому ти перебуваєш», «Оксфордський тест на визначення рівнів

¹⁰ Сайко Н. О. (2017) Соціальна реабілітація молодших підлітків у роботі соціального педагога загальноосвітніх навчальних закладів. ПНПУ.

щастя»; метод аналізу життєвої ситуації, методика «Сходінки досягнень», заповнення «Аркуша мети» і т.д. За результатами діагностичних методик майбутні соціальні працівники повинні вміти складати індивідуальні, групові програми соціальної реабілітації, профілактики, корекції, терапії, інтеграції, соціалізації, базуючись на методі опори на сильні сторони особистості.

Формування професійних компетентностей у майбутніх соціальних працівників для роботи в умовах війни передбачає удосконалення ціннісно-нормативної готовності, що включає формування певної світоглядної позиції особистості, ставлення до життя, до професійної діяльності.

Першим компонентом ціннісно-нормативної готовності є орієнтація на позитив у житті. З цією метою важливим є ознайомлення з основами позитивної психології, принципи якої закладені в таких методах соціальної роботи, як емпауермент, фасилітація, коучинг, опора на сильні сторони тощо та використання у навчальному процесі студентів терапевтичних методик, спрямованих на формування позитивної спрямованості у житті. Позитивна спрямованість має підтримуватися конструктивними практичними діями щодо досягнення успіхів у житті, набуття професіоналізму та задоволеності життям.

Організація соціальної роботи в умовах війни неможлива без віри у позитивні зміни в суспільстві та без віри у власні сили як професіонала, який здатен допомогти іншим. Тому основним акцентом у формуванні ціннісних орієнтацій у підготовці соціальних працівників має бути розуміння взаємозалежності між позитивними думками, оптимістичною життєвою позицією та успішністю професійної діяльності. Особливо важливого значення набуває професійна мотивація, яка може бути двох типів: мотивація успіху та мотивація страху невдачі.

За дослідженнями В. Климчука В. О.¹¹ мотивація успіху, безумовно, є позитивною за своєю суттю. За такої мотивації поведінка людини спрямована на досягнення конструктивного і позитивного результату. Активність людини тут залежить від потреби в успіху. У свою чергу, мотивація страху має негативний характер, і люди переважно прагнуть уникнути покарання або негативної оцінки. Передбачення неприємних наслідків є рушійною силою діяльності людини. Ще до того, як щось зробити, людина вже боїться можливої невдачі і думає про те, як її уникнути, а не про те, як досягти успіху. Основними характеристиками орієнтованих на успіх особистостей є активність, ініціативність, пошук рішень у складних ситуаціях, продуктивність, наполегливість у досягненні цілей та вміння планувати на довгострокову перспективу. Такі особистості характеризуються здатністю брати на себе зобов'язання і ставити перед собою реалістичні цілі, а якщо вони йдуть на ризик, то роблять це з розумним розрахунком. Зазвичай ці якості гарантують загальний успіх, але в разі невдачі вони схильні аналізувати ситуацію і переосмислювати свої дії. Мотивація страху невдачі призводить до появи таких рис, як безініціативність, неадекватна оцінка своїх здібностей, брак відповідальності, відсутність стійкого бажання досягати поставлених цілей і схильність надмірно переживати через невдачі, що призводить до втрати інтересу і зниження активності.

Наступною складовою ціннісно-нормативної готовності майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах війни є формування філософії лідерства. Італійський вчений Антоніо Менегетті¹² розуміє поняття «лідер» як векторну особистість, людину, яка може контролювати координувати, управляти і змінювати суспільство. Розвиток цих якостей неможливий без формування внутрішньої позиції лідерства. Це передбачає навчання студентів не боятися оцінки зовні, подолання залежності від страху помилитися,

¹¹ Климчук, В. О. (2004). Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності (Doctoral dissertation).

¹² Meneghetti, A. (2002). *Psicologia del leader*. Roma: Psicologica Editrice.

демонстрацію індивідуальності та впевненості у власних знаннях і навичках. Внутрішнє лідерство також означає певне ставлення до власних помилок і невдач. Для того, щоб продовжувати прогресувати у своєму професійному розвитку, потрібно виносити позитивний досвід з кожної складної ситуації, проблеми чи невдалого рішення та розширювати свій внутрішній світ.

Свобода є важливою цінністю у професійній діяльності. Вона реалізується у спрямованості своєї діяльності та у праві вільно обирати методи і прийоми, які професіонал вважає необхідними для досягнення обраних цілей. Свобода професійної діяльності передбачає свободу творчості, свободу вибору, свободу слова, свободу особистісної позиції, а також формування навичок реалізації права на свободу¹³. Майбутні соціальні працівники повинні розуміти, що почуття свободи формується у людини на основі моральних, демократичних і гуманітарних цінностей. Людина відчуває себе правою, захищеною і вільною, якщо знає, що діє в рамках правових, моральних і освітніх норм. Мораль, релігія та традиції є факторами, які, на перший погляд, регулюють нашу свободу, але саме вони складають ядро, формують певні орієнтири та слугують відправною точкою в особистому та професійному житті, дають змогу розрізняти негативні та позитивні свободи та практично реалізовувати право кожної людини на свободу.

Свобода формується онтогенезі в процесі набуття права на активність та орієнтації на життєві цінності. За сприятливих умов свобода (форма активності) і відповідальність (форма регуляції) інтегруються в єдиний механізм автономного самовизначення зрілої особистості. Психологічно несприятливі умови розвитку особистості, пов'язані з нестабільністю стосунків і відсутністю прав на особисту активність, призводять до сприйняття життя як цілком

¹³ Балл Г. О. (1994). Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. Зязюн І. А. (ред.) Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: наук.-метод. зб. Київ.

детермінованого зовнішніми вимогами, очікуваннями та обставинами. Ступінь розвитку особистої свободи є основою для індивідуального вибору¹⁴.

Виходячи з такого трактування поняття свободи, варто зазначити про важливість формування у майбутніх соціальних працівників готовності до дії. Сучасна система вищої освіти базується на компетентнісних моделях навчання, але війна, а перед цим пандемія створюють такі умови (постійна загроза обстрілів, перебування кожного дня у бомбосховищах тощо) в освітньому процесі, в яких неможливо у повному обсязі реалізувати його завдання. Це призводить до формування дискретної системи знань, а звідси, пасивності студентів, не розуміння важливості обраної професії. Тому майбутнім соціальним працівникам необхідно розвивати внутрішню готовність до дії, за формулою «знання-дія», яка передбачає систематичне включення студентів у практичну соціальну роботу, здійснення освітнього процесу за принципом дуальної освіти. При цьому варто покікуватися про внутрішнє самопочуття здобувачів освіти. Тому ще однією категорією цінностей, яку слід враховувати при підготовці соціальних працівників, є орієнтація на категорії щастя та задоволеності життям. Як зазначено в Біблії та іншій літературі, нормою людського життя є щастя. Без задоволення і радості життя втрачає сенс. На думку Тала Бен-Шахара, сучасного психолога, який викладає курси позитивної психології та лідерства в Гарвардському університеті¹⁵, сучасні школи навчають дітей багатьом складним математичним і фізичним законам та іншим знанням, які можуть їм знадобитися. Якщо запитати батьків учнів: «Якою ви б хотіли бачити свою дитину, такою, яка знає математику, фізику... чи щасливою?», то ми б почули відповідь: «Щасливою». Однак жоден освітній заклад не вчить нас бути щасливими. Наразі в інформаційному просторі є багато рекомендацій щодо

¹⁴ Балл Г. О. (1994). Про психологічні засади формування готовності до професійної праці. Зязюн І. А. (ред.) Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: наук.-метод. зб. Київ.

¹⁵ Ben-Shahar, T. (2007). *Happier: Learn the Secrets to Daily Joy and Lasting Fulfillment*. New York: McGraw-Hill.

того, як включити категорію щастя у своє життя та світогляд, ми можемо ними скористатися, але головне, щоб кожна людина прийняла власне рішення і відповіла на питання: «Що таке щастя і як я можу бути щасливим?». Майбутні соціальні працівники мають уміти створювати ситуації благополуччя, відчуття щастя, як для себе, так і для клієнтів, особливо, якщо це діти; усвідомлювати, що від цих категорій залежить якість життя особистості. Водночас соціальні працівники не повинні визнавати категорію «щастя», «благополуччя» як найвищу недосяжну життєву мету. Зміст поняття «щастя», «благополуччя» має постійно змінюватися, що гарантує людині прогрес і безперервне поліпшення якості її життя. Формування відчуття благополуччя неможливе без розвитку ціннісного ставлення до фізичного, морального і духовного здоров'я. Це вимагає знання різних способів покращення власного здоров'я, таких як розробка та реалізація фітнес-програм, здорове харчування, вивчення бойових мистецтв та методів психологічного захисту і т.д. Оскільки на здоров'я значною мірою впливає професійна та навчальна діяльність студентів, вони повинні розвивати вміння раціонально її організовувати, що вимагає вивчення тайм-менеджменту.

З урахуванням сучасної ситуації, яка склалася в Україні, варто зазначити, що соціальний працівник зараз потребує підсиленої медичної підготовки. Тому наступним компонентом професійної готовності майбутніх соціальних працівників є медична готовність. Це вимагає введення, в першу чергу, в стандарт вищої освіти спеціальності «Соціальна робота», а також в освітні програми компетентностей (загальних та фахових), освітніх компонентів, які забезпечать відповідний рівень медичної підготовки. На нашу думку варто додати такі освітні компоненти, як «Основи психотерапії», «Фармакологія», «Перша медична допомога», «Основи педіатрії» тощо.

Реалізація розглянутих компонентів професійної готовності майбутніх соціальних працівників ґрунтується на фундаментальних філософських, психолого-педагогічних ідеях, теоріях – теорії діяльності, управління, мотивації,

пізнавальної діяльності та передбачає взаємодію загальнонаукових підходів до організації освітнього процесу:

- функціональний підхід, що спрямований на визначення функцій професійної діяльності соціальних працівників в умовах війни та особливостей їх реалізації;
- компетентнісний підхід передбачає аналіз специфіки професійної готовності та конструювання на його основі змісту головних, базових і спеціальних компетентностей майбутніх соціальних працівників, що дає змогу працювати в умовах війни;
- аксіологічний підхід забезпечує формування ціннісних орієнтацій, що необхідні для успішної професійної діяльності в умовах війни на підставі визнання людини як вищої цінності.
- синергетичний підхід – дозволяє розглянути професійну підготовку майбутніх соціальних працівників як феномен, якому характерно самоорганізація, еволюції поглядів, нестійкості зв'язків із зовнішнім середовищем та сформувати нові функції, ролі соціального працівника в умовах війни;
- системно-діяльнісний підхід – допомагає здійснювати повний аналіз процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи, спроєктувати оновлений її зміст, співвіднести з реальними умовами практичної соціальної роботи.
- гуманістичний підхід дозволяє сприймати соціального працівника, його особистість як центр системи професійної підготовки, враховувати потреби, мотиви, індивідуальні особливості кожного, будувати індивідуальну освітню траєкторію, що матиме позитивний вплив на формування індивідуального професійного стилю, професійної автономності;
- особистісно-діяльнісний підхід передбачає можливість створення умов в освітньому процесі для задоволення духовних, матеріальних,

культурологічних, освітніх, професійних та інших потреб майбутніх соціальних працівників; формування умінь задовольняти перелічені потреби в умовах війни;

- акмеологічний підхід забезпечує врахування закономірностей розвитку соціальних працівників; самореалізацію та формування готовності до активної професійної діяльності; з'ясування об'єктивних і суб'єктивних чинників, що сприяють або заважають досягненню вершин професійного розвитку, задоволеності від професійної самореалізації; вивчення можливостей самовдосконалення, самоорганізації та самокорекції професійного функціонування відповідно вимог соціуму та власних інтересів;
- середовищний підхід зумовлює з'ясування взаємозв'язків особистості з оточенням та способів детермінації в ньому особистісних змін, сприяє добору ефективних форм, методів професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Для організації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників доцільним є виділення основних закономірностей реалізації освітнього процесу:

1. Формування професійних компетентностей має відбуватися через особистісне удосконалення студента, свідоме ставлення до навчання. Це передбачає, перш за все, зорієнтованість майбутніх соціальних працівників на реалізацію поставленої особистісної професійно орієнтованої мети: що потрібно досягти?, які плани на майбутнє? Цілі можуть стосуватися як удосконалення особистісних умінь (організаторських, комунікативних, лідерських тощо), та і професійної діяльності (наприклад, відкрити власну організацію, центр, розробити і зреалізувати проєкт тощо).
2. Гуманізація освітнього процесу має відображатися в характері спілкування зі студентами. Вони повинні відчувати себе вільними і незалежними, здатними робити життєвий вибір та уміти

обґрунтовувати свої позиції і думки.

3. Для успіху освітнього процесу важливо, щоб викладачі університету орієнтувалися на сильні сторони особистості студента. Це формує активну позицію учасників освітнього процесу, що є основою для успішної динаміки професійного зростання.
4. Реалізація дуальної освіти, що дає можливість відразу поєднувати теорію і практику, не втрачати цінний час професійного становлення. Саме практична діяльність створює умови, в яких майбутній фахівець швидко долає такі бар'єри, як невпевненість, залежність від зовнішньої оцінки, страх помилитися; навчається сприймати невдачі та помилки як механізми самоудосконалення.
5. Будь-які педагогічні впливи на студента мають базуватися на позитивній психології, оскільки лише такі впливи можуть бути конструктивно сприйняті студентом і слугувати пусковим механізмом до самоудосконалення.
6. Добір форм і методів має базуватися на принципі активності студента. Основними формами і методами підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи в умовах війни можливо використовувати як традиційні, так й інноваційні – інтерактивна лекція, мультимедійна лекція, мета яких оптимізація та інтенсифікація навчального процесу; семінарсько-практичні, лабораторні заняття з використанням тренінгових методів та вправ, методу дискусії, обговорення, мозкового штурму, участь в студентських програмах, заходах, на рівні навчального закладу, міста, країни, світу, активна волонтерська діяльність (за бажанням), створення соціально-педагогічних проектів тощо.

Отже, характеризуючи компоненти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в умовах війни, можна виділити основні педагогічні умови реалізації такої підготовки: здійснювати акцент на

формування оптимістичної внутрішньої позиції студентів; орієнтація студентів на систематичне, поступове формування професійних особистісних рис; спрямованість навчального процесу на формування вільної, самостійної, здатної робити вибір особистості студента; зорієнтованість викладачів на сильних сторонах кожного студента; єдність теоретичної і практичної підготовки з опорою на практичні уміння; пріоритетність у навчальному процесі створення відчуття комфорту, віри в успіхи, задоволеність життям, орієнтуючись на моральні чинники суспільства; плановірність формування індивідуального професійного стилю, професійної свідомості, професійної спрямованості, професійного потенціалу, професійної активності та автономності; орієнтація процесу навчання студентів на збереження психічного, фізичного і морального здоров'я студентів, що також має відображатися у змісті їх підготовки.